

Dorota Krystyna Rembiszewska

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk
Warszawa

Janusz Siatkowski

Uniwersytet Warszawski
Warszawa

Nawiązania czy pożyczki na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim?

*Людмиле Эдуардовне Калынь
к юбилею девяностолетия*

W dwóch poprzednich opracowaniach wpływów wschodniosłowiańskich we wschodniej Polsce (w druku) omówiliśmy zapożyczenia charakteryzujące się obcymi cechami fonetycznymi. Obecnie przedstawimy kilka wyrazów, gdzie tylko określona ich forma może wskazywać na pożyczkę oraz kilka nazw niewykazujących obcych cech formalnych, o których zapożyczeniu decyduje, jak przedstawiono już w wielu wcześniejszych opracowaniach (Zdancewicz 1975; Popowska-Taborska 1974; Pelcowa 1997), geografia wyrazu. Okazuje się zresztą, że w pewnych wypadkach dawne zapożyczenia wschodniosłowiańskie upowszechniły się na znacznym terenie Polski i powstają wątpliwości, czy nie są to dawne nawiązania. W rozróżnieniu nawiązań od zapożyczeń pomagają inne czynniki, a zwłaszcza historia wyrazów, semantyczna przejrzystość motywacyjna derywatów. Często jednak nadal rozróżnienie to jest trudne. Przedstawimy to na kilku przykładach, starając się ustalić podstawy pozwalające na to rozróżnienie.

Bardo, berda, bierda, berdo, bierdo

‘część warsztatu tkackiego do przybijania wątku, płocha’, ‘nicielnice’

Pśł. *bŕdo występuje powszechnie w Słowiańszczyźnie w znaczeniu ‘płocha, grzebień tkacki, przybijaczka’, ‘nicielnice’ oraz wtórnie w znaczeniu ‘skaliste wzniesienie, pagórek, góra’ (por. SP, t. 2: 428–429; ESSJ, t. 3: 164–166).

Również na terenie Polski zachował się ten wyraz jako peryferyjny relikwyt leksykalny w innowacyjnym znaczeniu słń. *bardo* ‘deski tworzące wierzchnią, górną część kadłuba czółna’, *bjarda* ‘krawężna deska boczna w łodzi’ (SEK, t. 1: 178–179) w miejscowości Gardna Wielka pod Słupskiem z charakterystycznym zachowaniem miękkiej spółgłoski przed pierwotnym *r* zgłoskotwórczym miękkim oraz w fonetycznie polskiej postaci *bardo*, pl. *barda* w znaczeniu ‘płocha, przybijaczka’, ‘nicielnice’ (SGPA, t. 1: 389–391) w południowej Małopolsce, gdzie stanowi nawiązanie do wschodniej słowiańszczyzny i występującego w języku słowackim i czeskim *brdo* w znaczeniu ‘płocha’, ‘nicielnice’ i inne części warsztatu tkackiego związane konstrukcyjnie z tymi desygntami. Najpewniej ogólnosłowiańska nazwa grzebienia tkackiego *bŕdo w całej Polsce została zastąpiona przez nazwę *płocha* (por. Moszyński 1929: 335).

Poza tym SGPA (t. 1: 389–391) notuje w znaczeniu ‘płocha’, ‘nicielnice’ liczne zapisy postaci fonetycznych *berda*, *bierda*, *berdo*, *bierdo* ze wschodniego pogranicza oraz z terenów Polski północnej i północno-zachodniej w gwarach przesiedleńców ze Wschodu, głównie spod Wilna, a także z terenu Białorusi z okolic Grodna, Brześcia, Mińska i Witebska, również postać *biordo* spod Wilna, a z Ukrainy spod Tarnopola oraz *bardo* spod Lwowa i z południowo-wschodniej Małopolski spod Przemyśla i Sanoka. W gwarach przesiedleńczych jest to pożyczka wschodniosłowiańska, przeniesiona tu z polszczyzny kresowej por. ros. *бѣрдо* od XVII w., później *бѣрдо*, już dawne ukr. *бѣрдо*, brus. *бѣрдо* (ESSJ, t. 3: 165). W gwarach polskich na Litwie znane jest *berdo* (*berda*) ‘część warsztatu tkackiego’: „*berda* tak stuka, żyby robiła się ta płótna” (autorzy podają nawiązanie do brus. gwar. *бѣрда*) (Rieger, Masojć, Rutkowska 2006: 142). Również SGPK (t. 1: 65) podaje z przekazu ustnego z Litwy *berdo* ‘płocha tkacka’.

Zapisom ze wschodniego pogranicza Polski należy się przyjrzeć dokładniej.

W północnej części są one bardzo rzadkie. Zanotowaną pod Sejnami formę *berda* ‘płocha’ należy najpewniej przypisać wpływowi białoruskiemu, choć Zdaniewicz (1958: 213) pisze tu tylko o zmianie rodzaju, a o wpływie nie wspomina. Falińska (1980, t. 3, m. 97) notuje trzy zapisy jako polskie gwarowe z terenów objętych przez AGWB (t. 9, m. 429): *bierdo* z Wierzchlesia pod Sokółką, *berda* z Woronia koło Bielska Podlaskiego i *berdo* z Nowego Berezowa koło Hajnówki. Zostały one tu przejęte do języka polskiego wtórnie z miejscowych dialektów

wschodniosłowiańskich. W AGWB l.c. notowano tu powszechnie, na północy tylko we wschodniej części, a szerzej od rzeki Supraśli, a zwłaszcza Narwi następujące postaci: *b^lerdo*, *b^lerdo*, *berdo*, sporadycznie koło Sokółki w paśmie przygranicznym *b^lerda*. O nawiązaniach w gwarach białoruskich por. Rembiszewska w AGWB (t. 9, m. 429, s. 76). W LAB (t. 4) na mapie 204 umieszczono tylko formy *бѣрда*, *бѣрда*, a pominięto podawane w wykazie materiału także *бѣрдо*, *бѣрдо* (s. 77).

Zanotowane przez Falińską ekwiwalenty polskie ściśle odpowiadają swoją postacią występującym na danym terenie w AGWB formom wschodniosłowiańskim. Należy też podkreślić, że zanotowane u Falińskiej *berda* na Mazurach pod Ełkiem i *berdo* na Warmii pod Olsztynem pochodzą od informatorów przesiedlonych, co SGPA (t. 1: 390) ściśle zaznacza.

Poza tym w sąsiadujących dialektach polskich z Podlasia na północ od Bugu brak kontynuantów psł. **b^lŕdo* (por. RóżnSłów, s. 187), a nawet w zachodniej części AGWB, zwłaszcza na północy, gdzie dominuje polska *p^lo^lxa*. Taki stan potwierdzają również materiały do AGP. Co prawda w multimedialnym przewodniku „Gwary polskie” [www.gwarypolskie.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=548&Itemid=25] *berdo* ‘część warsztatu tkackiego w kształcie deseczki, służąca do przybijania wątku’ uznano za jeden z charakterystycznych dla gwar podlaskich wyrazów, które utrwalają dawną kulturę materialną, ale bez wskazywania, czy jest to pożyczka, czy wyraz rodzimy (*Gwary polskie*).

Dalej na południe zanotowano fonetycznie niepolskie *berdo* ‘płochy’ wielokrotnie. SGPA l.c. notuje tę formę w Łomazach pod Białą Podlaską, w Sławatyczach pod Włodawą i w Kopinie pod Chełmem, a nawet w Więciórcy pod Myślenicami (być może i częściej, ale sposób zapisu w SGPA nie pozwala tego ustalić). Również Falińska l.c. ma spod Włodawy – *berdo* z Osowej i *bardo* w Wytycznie. SGPK (t. 1: 65), powołując się na Kolberga, przytacza *berdo* ‘płochy tkackie’ spod Chełma. W kwestionariuszach do Atlasu gwar polskich Karola Dejny¹ nazwa *berdo* w punktach na południowym wschodzie Polski została poświadczona we wsiach w powiecie białskim: Mokrandy (p. 665), Ortel Książęcy (p. 803), w powiecie lubartowskim: Wielkolasy (p. 814), w powiecie chełmskim: Świerże (825). Z miejscowości Międzyzylę (p. 807) zaznaczono współwystępowanie dwóch leksemów – *berdo* || *płochy*, z dodatkową informacją – ukr. *b^lerdo*, zaś we wsi Nosów w powiecie białskim (p. 664) podano *płochy*, *f^lo^lse*, ale z adnotacją „daw.: *berdo*”.

Jak już wspomnieliśmy, na południu Polski występuje dosyć powszechnie fonetycznie polskie *bardo*. W tej sytuacji należy założyć, że postać *berdo* jest tu pożyczką z ukraińskiego. O nawiązaniach ukraińskich por. Rembiszewska w AGWB (t. 9. m. 429, s. 76).

¹ Dziękujemy prof. Irenie Jaros za udostępnienie materiałów ze zbiorów AGP.

W polskim języku pisanym *bardo* ‘płocha’ pojawia się już w XV wieku (SStp, t. 1: 63), SPXVI (t. 2: 13) ma *bardo* z utworu Pawła Szczerbica z 1581 roku, kartoteka SXVII–XVIII z Przemian Owidiuszowych Waleriana Otwinowskiego z 1638 roku, a Linde (t. 1: 57) ponadto z Dawida Pilchowskiego z 1781–1782 roku. Formę *bardo* ‘grzebień tkacki, płocha’ odnotowuje też SJPD (t. 1: 349).

Kartoteka SXVII–XVIII ma formę *berdo* ‘płocha tkacka’ jedynie z utworu o Cudach w Kijowskim Monastyrze Pieczerskim z 1638 roku Atanazego Kalnofojskiego, prawosławnego zakonnika kijowskiej Ławry, gdzie jest oczywistą pożyczką z ukraińskiego. W utworze J.I. Kraszewskiego *Ulana. Powieść poleska* pojawia się nazwa *berdo* ‘grzebień tkacki’, zapewne jako element stylizacji na miejscową gwarę: „kobiety [...] niosące krupy, jaja, kury, często ostatnie *berdo* z warsztatu, za kwartę wódki” (Kraszewski).

SWil I 51 podaje *bardo* i odsyła do *berdo*, ale tego hasła nie ma. SW I 98 daje *bardo* ‘grzebień tkacki, płocha; przybijaczka’ oraz jako gwarowe *berda*, *berdo* (t. 1: 115).

Omawiana tu nazwa była znana w języku polskim w różnych znaczeniach. Jako *bardo* ‘grzebień tkacki, płocha’ w Małopolsce nawiązuje do wschodniej Słowiańszczyzny oraz do śl. i czes. *brdo*. We wschodniej Polsce i w polszczyźnie kresowej obce fonetycznie postaci *berda*, *bierda*, *berdo*, *bierdo* są pożyczkami wschodniosłowiańskimi.

Bodak, bodiak, bodziak ‘oset’

Nazwy ‘ostu’ jako nazwy działacza od psł. **bosti* ‘bóść, kłóć’ (ESSJ, t. 2: 152; ESBM, t. 1: 271; ESUM, t. 1: 280; Waniakowa 2012: 34, 121) motywacyjnie są przejrzyste i niewykluczone, że powstawały na gruncie słowiańskim w różnych językach niezależnie. Spoza języków wschodniosłowiańskich można tu podać np. słwn. *bodák* m.in. ‘oset’ (Plet, t. 1: 38) i pol. dial. *bodziak* ‘oset’ w Cerekwicy tuż pod Poznaniem (SGPA, t. 2: 337). Budziszewska (1965: 224) daje bogate zestawienie różnych form tego wyrazu w językach słowiańskich i bezzasadnie uznaje je łącznie za ogólnosłowiańskie.

Mimo to na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim trzeba chyba przyjąć zapożyczenia. Bogaty materiał porównawczy z tego pogranicza zebrała Pastusiak (2007: 234–239), która jednak na temat możliwych tu zależności w ogóle się nie wypowiada. Są one zresztą bardzo skomplikowane i obok niewątpliwych pożyczek należy przyjmować też innowacje niezależne na różnych terenach.

Zacznijmy od dokładnego przedstawienia znanego zasięgu tej nazwy na wymienionym pograniczu. Występuje tu obcy fonetycznie *bodiak* oraz formy możliwe również w języku polskim: *bodak* i *bodziak*. W części północnej nazwa ta

jest właściwie nieznana. AGWB (t. 8, m. 372, s. 224) dla ‘ostu’ ma *bodak* tylko z trzech punktów na samym południu: Mętna, Tokary, Niemirów. Słownik podlaski ze źródeł polskich nazwy tej nie podaje (RóżnSłow, s. 176). Ciekawe, że w Atlasie białoruskim dominuje *acóm*, a formacje od rdzenia **bosti* zanotowano w kilku rozproszonych punktach (zwracamy uwagę na liczne rozbieżności zapisów w wykazie materiału i w legendzie do mapy): *бадзяк* pod Witebskiem na mapie w dwóch punktach 15 i 29 (ale w wykazie zapis podano tylko dla punktu 15), *бадак* na południu Grodzieńszczyzny koło Zelwy (w SłPogr, t. 1: 149, 232 z tego punktu *бадак* i *будак*), a pod samym Grodnem w p. 45 zapisano: „праціўнае зелле, калюшчая, па ўкраінску *будак*”. Pozostałe zapisy pochodzą z południa, z terenów językowo ukraińskich: pod Brześciem *будякі* (p. 91), *будякі* (p. 92), *будэк* (p. 131, w legendzie na mapie *бадзяк*) i nad samą granicą państwową pod Pińskiem *бодяк* (p. 109, w legendzie na mapie *бадзяк*), por. LAB, t. 1 m. 255, s. 106. U Tarnackiego (1939, m. 150, s. 61) koło Brześcia układa się tylko wąskim pasmem wzdłuż Bugu, a szerzej dopiero na pograniczu białorusko-ukraińskim. W tej sytuacji możliwość wpływu białoruskiego należy tu zupełnie wykluczyć.

Szeroki zasięg ma natomiast ta nazwa na Lubelszczyźnie, gdzie stanowi pożyczkę z języka ukraińskiego (por. Pelcowa 1997: 193, 198; Sabadosz 2015: 65, 317, 376, 379). Wyraz nawiązuje do powszechnych na Ukrainie form *бодяк*, *бодяк*, *будяк* (Hrinč, t. 1: 80, 81, 105, 106–107; AGWB, t. 8: 224). Pelcowa (1997: 203) wyznacza na Lubelszczyźnie zasięg postaci *bodak*, *bodziak* łącznie, za pomocą izoglosy, a później (Pelcowa 2001: 139, m. 33) punktowo, ale też łącznie dla postaci *bodziak*, *bodiak* i *bodak*, poza tym w kilku punktach nadgranicznych notuje *bujak*. Formy te zajmują wschodnią połowę Lubelszczyzny. Jak się zdaje, formy te występują w przemieszaniu i nie można między nimi wyznaczyć jakiejś granicy. Taki sam obraz daje SGPA (t. 2: 334, 335, 337) podający hasła *bodak*, *bodiak* i *bodziak*. Z pominiętych w SGPA materiałów kartotekowych warto zwrócić uwagę przede wszystkim na paralelne, często z tych samych miejscowości, zapisy z gwar polskich i ukraińskich w Atlasie Czyżewskiego (1986, m. 115). W zapisach polskich dominuje tu spolonizowana fonetycznie postać *boz'ak* (spóradycznie *buz'ak*), ale w rozproszeniu zapisano też fonetycznie ukraińskie *bod'ak* i *bud'ak*, natomiast w poświadczeniach ukraińskich dominują zapisy z *d'*: *bod'ak*, *bud'ak* (spóradycznie *bud'ek*, *bud'iek*), ale w dwóch punktach występuje spolonizowany fonetycznie *buz'iek* i w jednym *boz'ak*. Jak widać, dochodzi tu do obustronnego wpływu fonetycznego.

O źródle zapożyczenia może także informować geografia antroponimiczna. Nazwisko *Bodziak* (zapewne od omawianego apelatywu) ma największą frekwencję w Sanoku, Ostrowie Lubelskim i Przemyślu, czyli na obszarze oddziaływania języka ukraińskiego (*Nazwiska*).

Pożyczka ta znana jest także z polszczyzny kresowej, por. np. na Ukrainie z Oleszkowiec *bodziak* i *bodiak* ‘oset’ oraz z Hreczan *bodiak* ‘oset większy i nazwa ogólna’ (Cechosz-Felczyk 2004: 33, 278), ze Lwowa *bodziak*, *bodiak* ‘oset’, ‘każda kłująca roślina, która bodzie’ (Kurzowa 1985: 142). Z. Kurzowa *bodiaka* traktuje jako regionalizm południowokresowy i wschodniopolski, będący wpływem ukraińskim (l.c. 336), który ma powiązania z Lubelszczyzną i Podlasiem (l.c. 293), zaś *bodziaka* rejestruje w grupie nazw ruskich lub za pośrednictwem ruskim przyswojonych, poświadczonych u pisarzy pochodzących z rdzennych terenów Polski (l.c. 317). Nazwa ta, w przekształconej postaci fonetycznej, zachowała się w mowie przesiedleńców ze wsi Tuligłowy koło Komarna (obecnie Ukraina zachodnia) – *bodak* ‘oset’ (Paryl 2004: 25) i szerzej u przesiedleńców spod Tarnopola (Tarnopol 2007: 65, nr 239), a zwłaszcza spod Lwowa (Lwów 2015: nr 239).

W dawnym polskim języku pisanym poza formami fonetycznie polskimi *bo-dak* ‘kolec kłującej rośliny’ w Zielniku Syreniusza z 1613 roku oraz w Telemaku Jana Stanisława Jabłonowskiego z 1726 roku (SXVII–XVIII; Linde, t. 1: 135) i *bodziak* ‘oset’ u Arnulfa Żeglickiego z 1751 roku (SXVII–XVIII; Linde, t. 1: 135) występuje zdradzający ukraińskie pochodzenie ze względu na swoją fonetykę *bodiak* ‘roślina stepowa o kolczastych liściach i łodygach’ poświadczony już w kartotece SXVII–XVIII z Kroniki zakonnicy ormiańskich z 1855 roku, a później notowany u Wincentego Pola, Stanisława Wyspiańskiego i Jarosława Iwaszkiewicza (SJPD, t. 1: 588; DubiszUniw, t. 1: 293). SJPD (t. 1: 589) notuje w tym znaczeniu też spolonizowaną fonetycznie postać *bodziak* z twórczości Henryka Sienkiewicza i Gustawa Daniłowskiego.

Wyraz *bodziak* pojawia się w literaturze pięknej jako element ewokujący kresowość, jak na przykład u Antoniego Malczewskiego w *Marii*: „I przez kwieciste łąki, przez ostre *bodiaki*” (Malczewski), w Sienkiewiczowskiej trylogii: „Idzie książ, idzie, a przy nim tyle krasnych kit i chorągwi, ile gwiazd na niebie, a *bodiaków* na stepie”, „Step szumiął słodko, z kwiatów wychodziły zapachy silne i upajające, czerwone głowy *bodiaków*, purpurowe kistki roztocza” (Sienkiewicz) czy też jako pierwiastek podkreślający koloryt lokalny – tak jak w powieści Mendelego Mojchera-Sforima *Podróż Beniamina Trzeciego* traktującej w sposób humorystyczny o podróżach po wymyślonych miastach Europy wschodniej: „dzieci obrzucają się *bodziakami* i naturalnie najwięcej *bodziaków* dostawało się jego pejsom”. Tutaj nazwę *bodziak* w przypisie objaśniono jako pochodzącą z języka rosyjskiego – *бодяк*, która oznacza ‘oset lub ostrożeń’, a w samej powieści są to ‘rzepy, tj. kłujące i czepliwie owoce ostu, ostrożnia lub łopianu’ (Mojcher-Sforim, s. 12, przypis 44).

Bodiaka znajdziemy także w prozie, pochodzącego z Drohobycza (obecnie zachodnia Ukraina), Brunona Schulza: „Lampy poczerniały i zwiędły jak stare osty

i *bodiaki*” (Schulz) i jako tytuły obrazów Jana Stanisławskiego, utrwalającego fragment stepowego krajobrazu z tą rośliną w roli głównej (*Bodiaki pod słońce* – przed 1895, *Bodiak* – 1885, *Bodiaki* – 1885).

Pojawiający się w języku polskim w XIX wieku *bodiak* ‘bagnet’ stanowi niezależną pożyczkę z języka rosyjskiego (Sławski SE, t. 1: 38).

Należy jeszcze wspomnieć o dawnej polskiej nazwie ‘ostu’ *bodlak*, *bodłak*, która pojawia się już w XV wieku (SStp, t. 1: 119) i utrzymuje się do wieku XVIII (SPXVI, t. 2: 256; SXVII–XVIII; Linde, t. 1: 135; SJPD, t. 1: 589). Ze względu na charakter zabytków, w których występuje, jest najpewniej pożyczką z języka polskiego (por. Machek ČSJR, s. 255), która następnie za polskim pośrednictwem przeszła do języka ukraińskiego. O obcości formy *бодлак* w języku ukraińskim świadczy zachowana grupa *-dl-* (por. ESUM, t. 1: 221).

łeb ‘czoło’

Interesujących dowodów zapożyczenia dostarcza geografia i historia nazw ‘czoła’ w językach wschodniosłowiańskich i w języku polskim. Według OLA (t. 9, m. 5) na całym wschodzie w dialektach rosyjskich, białoruskich i ukraińskich (poza południowo-zachodnią Ukrainą) znana jest nazwa **лѡбъ*, a na pozostałym terenie panuje **čelo* (pomijamy lokalnie pojawiającą się nazwę **lysina* i zupełnie sporadyczny **čepъ*). Granica między tymi nazwami jest wyraźna, pozwalająca na dokładne wyznaczenie izoglosy. Na pograniczu obie nazwy pojawiają się obocznie zupełnie rzadko, a poza tym w areale nazwy **čelo* zapisano kilkakrotnie **лѡбъ* i odwrotnie. Materiały spoza OLA pokazują zresztą tych enklaw więcej, zwłaszcza na terenie Polski, co niżej przedstawimy dokładniej.

Geografia i historia tych nazw świadczy o tym, że zupełnie inaczej należy traktować **čelo* na terenie wschodniosłowiańskim, a inaczej **лѡбъ* ‘czoło’ na terenie polskim.

Wyraz **čelo* w znaczeniu ‘czoło’ ma bogate poświadczenie w dawnych tekstach rosyjskich, białoruskich i ukraińskich, w pewnych zwrotach zachował się do dziś, a w gwarach występuje reliktoowo na Ukrainie wschodniej oraz w południowej Rosji. Jest on na tych terenach niewątpliwie rodzimy i został wtórnie wyparty przez **лѡбъ*, który pierwotnie miał tu znaczenie ‘czaszka’, ‘głowa’, a w znaczeniu ‘czoło’ pojawia się dopiero w XVI wieku, a upowszechnia się dopiero w wieku następnym. Taki rozwój niezależnie dokonał się również w języku słoweńskim, gdzie sporadyczny zapis *lèb* ‘czoło’ pojawia się w pierwszej połowie XIX wieku, natomiast książkowy i rzadki bułg. *лоб* w znaczeniu ‘czoło’, ‘czaszka’ jest niewątpliwym rusycyzmem (por. Siatkowski 2012: 44–45).

Dla właściwej interpretacji polskiego gwarowego wyrazu *łeb* w znaczeniu ‘czoło’ należy dokładnie przedstawić jego zasięg na terenie Polski.

Jak pokazuje AGWB (t. 5, m. 13, s. 44–45), ten wyraz wschodniosłowiański występuje we wschodniej Białostocczyźnie aż niemal po rzeczkę Brzozówka i dalej na wschodzie aż po linię Białystok – Bielsk Podlaski i niemal po Siemiatycze: w części północnej w postaci *łop*, a na południe od linii Bielsk Podlaski – Hajnówka przeważnie w postaci *łob*. Natomiast na zachodnim skrawku objętym przez AGWB znajdują się wyrazy polskie: od Białegostoku na północ *łysina*, a na południe *čoło*.

W materiałach polskich z tego terenu *łeb* ‘czoło’ odnotowano w MAGP (t. 9: 415) tylko z Rubcowa pod Augustowem, z Wierzchjedliny koło Sokółki i z Bud pod Bielskiem Podlaskim, a Horodyska-Gadkowska (1967: 34 i m. 5) w znaczeniu ‘czoło zwierzęcia’ tylko z kilku punktów na terenie od Sokółki po Siemiatycze, czyli na obszarze, gdzie zostały przejęte z występujących tu gwar wschodniosłowiańskich. Ciekawe, że w Słowniku podlaskim ze źródeł polskich w ogóle nie odnotowano tej nazwy w znaczeniu ‘czoło’, tylko *čoło*, *łysina*, *łych* (RóżnSłow, s. 76), podobnie w AGM (t. 1, m. 17). Wyjątkowo pojawia się w XIX-wiecznym słowniku obejmującym leksykę z okolic Drohiczyna – *łeb* ‘czoło, głowa’ (Czarkowski 1908: 116). Jak widać, wpływ gwar wschodniosłowiańskich (w przypadku tego desygnatu) na sąsiadujące dialekty polskie był tu znikomy.

Szersze upowszechnienie się wyrazu *łeb* w znaczeniu ‘czoło’ widoczne jest na pograniczu wschodnim na południe od Bugu. MAGP l.c. podaje tu *łeb* ‘czoło’ z Serpelic pod Białą Podlaską i ze Sławatycz pod Włodawą, a Horodyska-Gadkowska l.c. w znaczeniu ‘czoło zwierzęcia’ z 9 punktów w szerokim pasie sięgającym spod Łukowa aż po Janów Lubelski i Hrubieszów, Pelcowa (1994, m. 25) zaś właściwie z całej Lubelszczyzny ze szczególnym zagęszczeniem na północy od Białej Podlaskiej niemal po Chełm, a w rozproszeniu aż na południe po Janów Lubelski, Biłgoraj i Tomaszów. Później, na terenie przygranicznym, nieco częściej pojawia się *czoło* (Pelcowa 2015, m. 36, s. 230). Wszystko to świadczy, że mamy tu do czynienia z pożyczką ukraińską (por. Pelcowa 1997: 193).

Na szczególną uwagę zasługują zapisy wyrazu *łeb* w znaczeniu ‘czoło’ na terenach Polski północnej i zachodniej, gdzie zostały świeżo przeniesione przez polskich przesiedleńców ze Wschodu po II wojnie światowej. Na mapie OLA są to trzy punkty: 240, 252 i 267, u Horodyskiej-Gadkowskiej l.c. jest ich szczególnie dużo. Wątpliwości budzą zapisy tego wyrazu odnotowane u niej na terenach z tradycyjnym osadnictwem autochtonicznym w miejscowościach na pograniczu z nowymi dialektami mieszanymi: Wędrynia pod Olesnem, Zatom Stary pod Międzychodem, Kościerzyn Mały pod Wyrzyskiem i Mała Cerkwica pod Sępólnem Krajeńskim. Zakładamy, że jest to wynikiem złego doboru informatorów. W przeciwnym razie można byłoby mieć wątpliwości, czy *łeb* ‘czoło’ w gwarach pol-

skich jest przyjmowaną przez nią pożyczką ruską. Jako nieznaną w polszczyźnie literackiej, więc nie mogłoby się przecież tak daleko rozszerzyć (por. Siatkowski 2008: 114–125; Siatkowski 2010: 369, 371; Siatkowski 2012: 40–45, 269).

Omawiana nazwa pojawia się w polskich gwarach kresowych. W XIX wieku na Podolu zapisano: *łeb* „z moskiewska, zam. czoło” (Kremer 1999: 293, por. SGPK, t. 3: 71). Współcześnie wyraz poświadczano na Białorusi z Braślawszczyzny *łep, łop* ‘czoło’ (Smułkowa 2009: 8); *łeb* ‘głowa, łeb, czoło’ z adnotacją por. brus. gw. i ros. *лоб* ‘czoło’ (Rieger 2014: 149) oraz w Kazachstanie w latach 70. XX wieku, gdzie *lep, łeb* jako ‘czoło’ uznawany był za przejaw wpływów języków wschodniosłowiańskich (Ananiewa 1990: 192).

wyszka, wyszki ‘rusztowanie z drągów lub desek w stodole:
a) nad klepiskiem, b) nad sąsiekiem lub nad chlewem/stajnią’,
‘coś wysokiego’

Sam wyraz **vyšbka* jako formalne deminutivum od **vyša*, będącego derywatem od **vysokъ* ‘wysoki’, jest dobrze znany niemal w całej północnej Słowiańszczyźnie. Warto zwrócić uwagę na to, że w języku polskim w wyniku zmiany pierwotnej formy *wyszej* ‘wyżej’ pod wpływem *niżej* na *wyżej* pierwotna *wyszka* bywa zapisywana też jako *wyżka*. Piszący o *wyszce* zazwyczaj o tym zapominają, w związku z czym ich zestawienia są niepełne.

W języku staropolskim znana była zarówno podstawa *wyszca*, czy też *wyszsza* w znaczeniach ‘wysokość’ oraz ‘miejsce na górze, wyżyna’, jak i sporadycznie zanotowana ok. 1500 roku *wyszka* ‘izba nadbudowana na piętrze’ (SSStp, t. 10: 574–575). SPXVI (t. 16: 45) przytacza tylko ze słownika Mączyńskiego na *wyszszą* ‘na wysokość’: In excelsitate nascitur Roście *ná wyszszą* 46c.

W kartotece SPXVI są poświadczone formy *wyszca*, *wyższa* i *wyszka*². Formy *wyszca* i *wyższa* występują w znaczeniu ‘wysokość’ (skrzyni, ołtarza, arki Noego) w Bibliach: w Ewangeliarzu 1527/28 Jana Sandeckiego Maleckiego *wyższa*, „Arche ...30. na *wyszszau*” B4/14, u Leopoldy *wyszca* (a dwa łokciá na *wyszszą*) Exodus XXV 23, XXX 2, „Dom ten miał...30 łokci na *wyszszą*” 3 Reg. VI 2, w Biblii Radziwiłłowskiej *wyższa* (A *wyszszca* iey [arki] ná trzech dziesiąt łokiet) Genesis VI 15, Exodus XXVI 6, „*Wyższca* iego [domu] áby była ná szesćdziesiąt łokiet” I Esdr VI 3, Ezech XL 42 i u Budnego *wyższca* (*wyszszca*, *wyższca*), „skrzynię...a *wyszszca* iey pultorá łokcia” Exodus XXV 10, XXXVII 25, XXXVIII 1, Ezech XLI 22.

² Lokalizacje tych zapisów dostaliśmy z toruńskiej Pracowni Słownika Polszczyzny XVI w., za co serdecznie dziękujemy.

Wyraz *wyszka* jest poświadczony w kilku znaczeniach. W Trenach z 1597 roku Adama Czahrowskiego oznacza ‘wzniesienie, górkę’: „W tym obaczą popozdze ludzie się zbiegają A ná brzegach ná *wyszczé* ieich pilnie czekają” E2v/21–22.

Budny natomiast wielokrotnie używa tego wyrazu w innowacyjnym znaczeniu ‘ołtarz do składania ofiar bałwochwalczych’, ‘wzniesienie, pagórek do składania ofiar bałwochwalczych’, np. „Tedy zbudował Salomo *wyszkę* Chemosowi obrzydłości Moáwskiej na gorze” 3 Reg. XI 7, 3 Reg. XIII 2, 32, „y náczynił z pospolitego ludu ofiárownikow (do) *wyszek*, kto sie mu spodobał tego święcił, y był ofiárownikiem *wyszek*” 3 Reg. XIII 33, „...nábudowali sobie *wyszek* y káplic i gáiów ná wszelákim pagorku” 3 Reg. XIV 23, 4 Reg. XII 3, „Wszakże *wyszki* (ieszcze) się były nie wywiodły, ieszcze lud ofiárował y kądził ná *wyszkach*” 4 Reg. XV 35, 4 Reg. XVI 4, XXIII 5, „y splugáwił *wyszki*, w których kádzili od Gewy aż do Beerszáwy” 4 Reg. XXIII 8, 4 Reg. XXIII 9, 13, „... też y ołtarz, który (był) w Bethelu (y) *wyszkę*, którą był wczynił Jároweham syn Newarow,...y on ołtarz y *wyszkę* złamał, y spalił *wyszkę* y stał ná proch” 4 Reg. XXIII 15, 1 Par. XVI 39, „y ołtarz cáłopalenia ná on czas był ná *wyszce* Giwehoń(skiey)” 1 Par. XXI 29, 2 Par. I 3, 13, XV 17, XX 33, XXIII 3, „Zbudowali też *wyszki* Bahálowi” Jerem. XXXII 35.

Poza tym w kartotece SPXVI zanotowano z Inwentarzy województwa krakowskiego w zapisie z 1585 roku z miejscowości Lipie *wyszki* w znaczeniu ‘pomieszczenie nadbudowane nad górną częścią domu’, znanym obecnie w południowej Małopolsce. W Inwentarzach tych są one poświadczane też z XVII wieku. Przedstawimy je niżej przy omawianiu gwarowych znaczeń wyrazu *wyszki*.

Linde (t. 6: 607) podaje kilka przykładów na *wysza* i *wyższa* w znaczeniu ‘wysokość’ z Biblii Leopolity oraz Biblii Radziwiłłowskiej, poza tym w t. 6 (s. 661) na **wyzka*, **wyzszka*, **wyszka* w znaczeniu ‘wzniesienie, pagórek’, zwłaszcza do składania ofiar bałwochwalczych w Biblii Budnego.

SW (t. 6: 607, 661–662) powtarza *wysza*, *wyża*, *wyższa* oraz *wyszka*, *wyżka*, *wyższka* przytaczając cytaty znane już z Lindego. SWil oprócz *wyżka*, *wyższka*, *wyszka* (s.v. *wyżyna*, t. 2: 2047) m.in. ‘pogański ołtarz usypany z ziemi w kształcie górkę, gdzie dawnej składano ofiary’ (Nabudowali sobie *wyszek* i kaplic) odnotowuje też prowincjonalne (regionalne) *wyżki* ‘rodzaj rusztowania z desek po chatach włościańskich, w górze niedaleko stolowania [‘górną część więźby dachowej’]; służy do suszenia lnu, spania itd.’ (s.v. *wyżka*, t. 2: 2046) i ‘pułap w oborze lub stajni ułożony z żerdzi lub desek’ (s.v. *piętrze*, t. 2: 1006). Słownik Doroszewskiego notuje jako dawne *wysz* ‘wysokość’ z Kitowicza (1728–1804) i *wyża* ‘miejsce wysoko położone’ z 1909 roku oraz jako regionalne *wyszka* ‘miejsce położone stosunkowo wysoko’: „Jak kot łąził *po wyszkach*, po dachu” z Konopnickiej (1842–1910), a także *wyżka* 1. ‘piętrowa nadbudowa chałupy w wieńcowej konstrukcji’ (charakterystyczna dla Podhala), 2. jako środowiskowe ‘wieża’,

‘wysokie miejsce, wzgórze’ z odwołaniem się do Lindego (SJPD, t. 10: 268, 272, 343, 346). W słowniku Doroszewskiego *wyszka* i *wyżka* niepotrzebnie wywodzone są z rosyjskiego *wyszka*.

W języku czeskim, co najmniej od XVI wieku, notowana jest *výše*, *výška* w znaczeniu ‘wysokość’, ‘miejsce wysoko położone’ itp. (Jg, t. 5: 350–351; Kott, t. 4: 1131), w słowackim *výška* ‘ts.’ od wieku XVII (HSSJ, t. 6: 616). W czeskich dialektach śląskich i na pograniczu czesko-polskim zanotowano *vyška* (i *výška*) oraz *zvyška* w znaczeniu ‘górna część pieca kuchennego’ (ČJA, t. 1: 334, m. 175).

W językach wschodniosłowiańskich wyraz ten notowany jest od XVI wieku. SRJ XI–XVII (t. 3: 278) podaje z XVII wieku *вышка* w znaczeniu ‘izba na górnym piętrze’ oraz ‘strych’, a od XVI wieku ‘budowla służąca do stróżowania, obserwowania’, podobnie u Dala (t. 1: 315) *вѣшка* ‘izba na górnym piętrze, na poddaszu’, ‘budowla do stróżowania’ też ‘wzniesienie, pagórek’, współcześnie *вѣшка* ‘nadbudówka na górze domu’, ‘wieża lub platforma na wysokich słupach służąca do obserwacji’ itp. (BASRJ, t. 3: 649–650). W gwarach rosyjskich *вѣшка* występuje w wielu znaczeniach, przede wszystkim jako ‘strych’, ‘izba na poddaszu’, ‘pomieszczenie na strychu służące za spiżarnię’ lub ‘do przechowywania odzieży’, ‘górne piętro’, ‘górna część spichlerza’ itd., znaczenia ‘strych w stodole lub nad oborą’ jednak nie odnotowano (SRNG, t. 6: 60–62). W języku ukraińskim *вѣшка* to ‘nadbudówka na górze domu’ z 1591 roku spod Łucka i z połowy XVII wieku (SUM XVI–XVII, t. 6: 114), też ‘wysoka budowla na słupach’ (Hrinč, t. 1: 200), ‘służąca do obserwacji, skoków do wody, przechowywania różnych przedmiotów’, ‘wieża wiertnicza’, ‘wieża telewizyjna’ (SUM, t. 1: 541). G. Arkuszyn (2014: 150) uznaje *вѣшки* ‘strych w stodole’ jako jeden z charakterystycznych wyrazów występujących na Polesiu, który pojawia się m.in. w utworach literackich o charakterze wspomnieniowym, dotyczących tego obszaru. W białoruskim zaś oprócz *вѣшка* ‘wieża’ (TSBM, t. 1: 594) szczególnie charakterystyczne są *вѣшки*, dawniej też ‘strych’, ‘izba na górnym piętrze, na poddaszu’ (HSBM, t. 6: 212–213), dziś, zwłaszcza w gwarach ‘pomost w chlewie lub stajni z drągów lub desek do przechowywania siana lub słomy’ (TSBM, t. 1: 594; SłPogr, t. 1: 379). Nazwa *вѣшки* występuje w tym znaczeniu powszechnie na całej niemal Białorusi poza północną Witebszczyzną i nad samym Niemnem (LAB, t. 6, m. 15, s. 26). Należy jednak zwrócić uwagę, że o ten desygnat nie pytano systematycznie we wszystkich punktach atlasu, a materiały uzupełniono na podstawie informacji przesłanych z różnych ośrodków badawczych na Białorusi. Poza tym *вѣшки*, *вѣшки* ‘strych w stodole’ znane są na Polesiu ukraińskim i pod Lwowem (Lysenko 1974: 46; Horbač 1965: 30; ESBM, t. 2: 291–292; ESUM, t. 1: 382). Wreszcie *вѣшки* ‘strych w stodole’ występują w pogranicznych rosyjskich gwarach briańskich (Rastorguev 1973: 74 oraz AGWB t. 8: 64 z dalszą bogatą literaturą).

W języku polskim *wyszka* też została odnotowana w wielu różnych znaczeniach. Oprócz podanych wyżej przykładów ze słowników ogólnych można przytoczyć liczne zapisy gwarowe.

Najpierw należy podać, że na terenie Kaszub w 10 punktach występuje *wyszka*, *wyżka* w znaczeniu ‘wysokość’, ‘teren wysoko położony’, ‘coś wysokiego’ (AJK, t. 8: 366, s. 121–125).

Wyszka, *wyżka* w znaczeniu podstawowym ‘wysokość’, znanym też językowi czeskiemu i słowackiemu, kartoteka SGPA odnotowuje z Tarnowskich Gór, z Istebnej pod Cieszynem oraz z dialektu Góry św. Anny (Olesch 1958–1959).

W. Steffen podaje z Warmii *wyżka*, zwykle l. mn. *wyżki* ‘coś, co wyrasta ponad poziom, np. rusztowanie, drzewo, dach, drabina itp.’ i przywołując rosyjski wyraz *wyszka* zakłada niepotrzebnie wpływ obcy (SWarm, s. 191).

W kilku rozproszonych punktach wyraz *wyszka*, *wyżka* zanotowano w znaczeniu ‘miejsce wysoko położone’, ‘wysokie powierzchnie sprzętów’ i zwrot *chodzić, tazić po wyszkach*: na Warmii, w ziemi chełmińskiej, pod Przasnyszem, w Kramsku pod Koninem, pod Gostyniem, pod Rawiczem, na Śląsku i koło Rzeszowa.

Zupełnie sporadycznie pojawia się *wyżka*, *wyszka* w znaczeniu ‘strych w domu’ na Podhalu i pod Cieszynem, znana też z polskich dialektów kresowych z Hanaczowa pod Lwowem, Starej Huty pod Buczaczem (MAGP, t. 1, m. 6), pod Tarnopolem i z Delejowa pod Stanisławowem (kartoteka SGPA). W Zakopanem zapisano *wyska* ‘pomieszczenie, zakamarek pod dachem chałupy nad izbą’: Na *wysce* miał skrzynie z papierami (Zborowski 2009: 438).

Dla Podhala, Orawy i terenów sąsiednich (Rabka, Limanowa, Myślenice) charakterystyczna jest *wyszka*, *wyżka* ‘pomieszczenie w piętrowej części budynku, używana jako komora, spiżarnia, szafa na ubranie, magazyn cenniejszych rzeczy’, ‘izba do spania’ (SGPK, t. 6: 236; Kaś, t. 2: 655; kartoteka SGPA). Nazwa ta występuje też w polskich wyspach językowych na Orawie i Liptowie na Słowacji. Ma ona szerokie nawiązania w dialektach słowackich. Według encyklopedii słowackiej (*Encyklopédia* 1995: 64–65) ten typ budownictwa, w którym występuje dobudowana na piętrze *výška*, służąca jako magazyn oraz do spania zwłaszcza młodzieży i młodym małżeństwom, najrozleglejszy teren zajmuje w okolicy takich miejscowości, jak Myjava, Trenčín, Bánovce i Prievidza. Nieco inny typ znany jest w Górach Strażowskich. Nazwę *výška* w znaczeniu ‘komora, spiżarnia’ podał też z 1885 roku Kott (t. 4: 1131) z Bośackiej doliny (na północ od Myjavy). Geografia nazwy *wyszka*, *wyżka* w omawianym znaczeniu nie przemawia za przyjęciem jakiegoś zapożyczenia. Mamy tu niewątpliwie do czynienia z dawnym nawiązaniem polsko-słowackim.

W języku polskim *wyszki* w tym znaczeniu poświadczono są od XVI wieku. Kartoteka SPXVI ma jeden przykład z Inwentarzy województwa krakowskiego

z roku 1585 ze wsi Lipie. Warto przytoczyć tu szerszy kontekst: „Item *wyszka* z osobna od wrót na podwórzu, na który wokoło wyjrzenie, to jest około ni trzy ganki. Item w niej okienek małych pięć, tylko we dwu błonki, w których nie masz szyb pięć. U teźe *wyszki* drzwi na zawiesach. Taż *wyszka* potrzebuje suknie na wierzch’ (s. 37). W Inwentarzach tych *wyszka* zanotowana jest jeszcze dwukrotnie z roku 1643 z okolic Myślenic i Rabki: „We wsi Łętowcu budynek na folwarku nowo pobudowany. *Wyska* na izdebce jesce nie dobudowana” (s. 49) i „Także budynku folwarkowego we wsi Skomielnny... Z piekarnie do komory drzwi na biegunie, wrzeciędz z skoblami. Na tej komorze *wyska*, drzwi do niej na biegunie, wrzeciędz s skoblami” (s. 56). Wydawcy wyjaśniają w dodanym słowniczku *wyszka* (*wyska*) jako ‘strażnica, pomieszczenie na górze’. Wydaje się, że mamy tu do czynienia z omówionym wyżej małopolskim ‘pomieszczeniem w górnej części budynku, używanym do różnych celów’.

Wyszki w znaczeniu ‘strych w stodole lub nad chlewem do przechowywania siana lub słomy’ występują w sposób bardziej zwarty głównie we wschodniej Polsce, sporadycznie jednak pojawiają się też dalej na zachód. Na północy przeważnie oznaczają strych w stodole, częściej nad klepiskiem, rzadziej nad sąsiekiem (głównie na Podlasiu i na Mazowszu), na południu zaś zazwyczaj strych nad chlewem lub stajnią. Na ściślejsze rozróżnienie obu tych znaczeń dostępne materiały nie pozwalają, zresztą wielokrotnie zapisywano *wyszki* w tych samych miejscowościach w obu znaczeniach. Rozróżnienie strychu w stodole od strychu nad chlewem lub stajnią pozostaje w zgodzie z zasięgiem takiego strychu w stodole, który znany jest niemal w całej Polsce, którego wyspowo brak w różnych regionach, zwłaszcza zaś na południowym wschodzie Polski (PAE, t. 2, m. 105). Warto przedstawić to bardziej szczegółowo, choć informacje nie zawsze są jasne.

Tarnacki (1939: m. 17, s. 15) pisze, że ‘strych w stodole nad sąsiekiem’ „ma wspólną dla Mazowsza i całego prawie Polesia nazwę *włyški*”, z tym że z terenu dzisiejszej Polski podaje tylko kilka punktów spod Bielska Podlaskiego. Później jednak powtarzana jest za Tarnackim informacja o (powszechnej) znajomości tego wyrazu na Mazowszu (por. też Siatkowski 1958: 51). Basara (1965, t. 2: 22) dla ‘strychu z drągów nad klepiskiem’ nie podaje mapy i pisze, że północno-wschodni koniec Polski, wschodnia część Lubelszczyzny, północne części Ziem Odzyskanych (zapewne z przesiedleńcami z Kresów północno-wschodnich), dwa punkty na Dolnym Śląsku pod Nową Rudą i Trzebnicą (z przesiedleńcami spod Lwowa) oraz Kluki pod Mińskiem Mazowieckim i Nowe Berezowo pod Hajnówką mają wschodniopolską nazwę *wyszki*, znaną na całym Polesiu i Mazowszu” (z powołaniem na Tarnackiego). Znajomości tej nazwy na Mazowszu jednak swoimi materiałami nie dokumentuje. Dla ustalenia tego zasięgu trzeba więc przywołać inne źródła.

Ciekawie układa się zasięg tej nazwy na Białostocczyźnie. Na terenie AGWB *vʹyški* jako ‘strych w stodole’ tworzą dwa skupiska: niewielkie nad Biebrzą i rozległe nad Narwią między górnym biegiem Supraśli a Nurcem (przeważają natomiast *ròšt, rʹòšty, ruštovʹańe, ryštovʹańe*). Kartoteka SGPA zasięg wyrazu *wyszki* w tym znaczeniu częściowo potwierdza, a także pozwala go rozszerzyć na południu na okolice Siemiatycz, na północy zaś na Augustowskie i Suwalszczyznę (por. też RóżnSłow, s. 231), okolice Grajewa (*wyżki* ‘rusztowanie nad sąsiekiem’ w miejscowości Bełda). Bezpośrednio nawiązują tu też Mazury Wschodnie, gdzie zanotowano *wyszki* w powiatach ełckim i oleckim oraz we wschodniej części powiatu giżyckiego i piskiego głównie jako ‘strych, rusztowanie nad klepiskiem’, a w kilku punktach jako ‘miejsce nad sąsiekiem pod dachem’ (Siatkowski 1958, m. 36, s. 51, por. też *wyżki* ‘strych w stodole’ w miejscowości Prawdziszki [Prawdziska] pod Ełkiem w kartotece SGPA).

Wyszki ‘strych w stodole, gdzie składano snopy lub słomę’ notowano też w dialektach polskich na Litwie (Rieger, Masojć, Rutkowska 2006: 428), na Brąsławszczyźnie koło Dryświat i Widz (Smułkowa 2009: 137; Rieger 2014: 291), na Polesiu (Werenicz 1990: 107, który słusznie przyjmuje, że wyraz ten nie został przeniesiony przez polskich osadników pochodzących z Mazowsza, lecz został przejęty dopiero na Polesiu) oraz u przesiedleńców z Firlejowa pod Tarnopolem (Tarnopol 2007: 76, nr 327) i z Różanki pod Lwowem (Lwów 2015: 63, nr 327). Dalsze poświadczenia z dawnych Kresów wschodnich podał Basara w zapisach z terenu Ziemi Odzyskanych (por. wyżej). Por. też *vyškʹi* ‘pomost nad klepiskiem’ u starowierców w Polsce (SłStar, s. 349). Wszędzie tu można zakładać wpływ białoruski lub ukraiński.

W kartotece SGPA znajdujemy jednak też kilka odosobnionych poświadczeń nazwy *wyszki* w znaczeniu ‘strych w stodole’ z terenów leżących dalej na zachód: w Brudzewicach w powiecie opoczyńskim *vyski*: 1) ‘miejsce nad klepiskiem, gdzie układa się zboże na drągach’ i 2) ‘pomost z desek lub drągów nad sąsiekiem’ (K. Nitsch – bez miejsca publikacji), w Szczytach pod Pajęcznem *wyszki* (*vyski*) ‘pomost z desek lub drążków nad klepiskiem’ (Dejna 1984: 205), w Kramsku pod Koninem *wyżki* ‘rusztowanie z drągów nad klepiskiem w stodole’ (P. Bąk – bez miejsca publikacji). Wyraz *vyška* bez podania znaczenia zapisano też w Woli Łaszczonej pod Koninem.

Szczególnie interesujące w atlasie Wielkopolski są zapisy nazwy *wyszunek* koło Wrześni, Gniezna i Żnina. Mamy tu niewątpliwie do czynienia z kontaminacją pierwotnej nazwy *wyszka* z powszechniejszą tu późniejszą pożyczką niemiecką *rus(z)tunek* (AJKLW, t. 8: 100–104).

Wyszki w znaczeniu ‘strych nad oborą lub chlewem’ też mają bardziej zwarty zasięg tylko we wschodniej Polsce. Basara (1965, t. 2: 10, m. 2) notował *wyszki* ‘strych nad oborą’ w kilku skupiskach: pod Grajewem, Ełkiem i Augustowem,

koło Hajnówki i Bielska Podlaskiego oraz powszechniej we wschodniej Lubelszczyźnie. Pelcowa (1994: 83, 89; 1997: 194, 198; 2001: 49, 66, 77) lokalizuje je na Lubelszczyźnie wschodniej i przypisuje wpływowi języka ukraińskiego. Kartoteka SGPA potwierdza ten zasięg i nieco go rozszerza, podając *wyszki* w znaczeniu ‘strych nad chlewem lub stajnią’ spod Suwałk, Siedlec (W. Cyran), Białej Podlaskiej, a także z Zakopanego. Występowanie nazwy *wyszki* ‘góra nad oborą do składania słomy i siana’ aż na Podhalu potwierdza H. Łopaciński (1893: 266), notujący je również spod Siedlec, Lublina i Zamościa oraz z dialektu kresowego na Wołyniu. Z Wołynia i z gwary zachodniopoleskiej podaje *wyszki* w tym znaczeniu J. Rieger w AGB (t. 1, m. 5, s. 28). Pod Włodawą i Chełmem w kartotece SGPA odnotowano *wyszki* zarówno w znaczeniu ‘strych nad oborą lub chlewem’, jak i ‘strych w stodole’.

Przedstawiony materiał wskazuje, że **vyšьka* właściwa jest całej północnej Słowiańszczyźnie, na południu zaś występuje forma męska, por. np. słwn. *víšek* ‘wysokość, wzniesienie’, ‘nadwyżka’, serb. i chorw. *víšak* ‘nadmiar, nadwyżka’, mac. *вишок* ‘nadwyżka’, bułg. przest. *вишок* ‘nadwyżka’.

Płnśłow. **vyšьka* w poszczególnych językach przybrała niezależnie różne znaczenia, jak ‘wysokość’, ‘miejsce wysoko położone, wniesienie, górka’, ‘strych w domu’, ‘izba, pomieszczenie w górnej części domu lub na strychu o różnym przeznaczeniu’, ‘nadbudówka tworząca wyższe piętro domu’.

Wyszki w rozpatrywanym tu znaczeniu ‘zrobiony z drągów lub desek strych w stodole lub nad chlewem do przechowywania siana lub słomy’ występują w dialektach białoruskich, ukraińskich i polskich. Obecny zasięg ze zwartymi kompleksami tylko we wschodniej Polsce przemawia za przyjęciem dla dialektów polskich pożyczki białoruskiej i ukraińskiej, jednakże sporadyczne poświadczenia tej nazwy i jej derywatów dalej na zachód aż po Wielkopolskę, przemawiają za tym, że są to relikty dawniej szerszego jej zasięgu w dialektach polskich. Najpewniej mamy tu do czynienia z dawnym nawiązaniem, ze wspólną innowacją białorusko-ukraińsko-polską, która później została wyparta przez nowsze konstrukcje, mające często nazwy pochodzenia niemieckiego. Ciekawe, że nawet na Białostocczyźnie dawne *wyszki* uchowały się tylko w dwóch kompleksach wyspowych, a przeważają tu nazwy nowsze.

Rozróżnienie dawnych nawiązań i zapożyczeń na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim nie zawsze jest łatwe. Przedstawiony materiał przedstawia się bardzo różnorodnie. W wypadku leksemu **bŕdo* ‘płoch w warsztacie tkackim’ decyduje forma: reliktowe *bardo* to wyraz rodzimy, formy *berda*, *bierda*, *berdo*, *bierdo* są zapożyczeniami, występującymi na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim, na nowo osiedlonych terenach Polski północnej i północno-zachodniej, ale też wtórnie na Mazurach i Warmii. Zapożyczona nazwa ‘ostu’ ma formę fonetycznie obcą *bodiak* i formy spolonizowane *bodak*, *bodziak*, teoretycznie też

możliwe w języku polskim. W gwarach polskich występują zazwyczaj w przemianach, uniemożliwiającym wyznaczenie między nimi jakiegó granicy. Mają bogate poświadczenie w polszczyźnie pisanej. Nazwy ‘czoła’: wschodniosłowiańska *čobъ i na pozostałym terenie *čelo wyraźnie dzielą słowiańszczyznę, a pojawiający się na wschodzie Polski *łeb* jest zapożyczeniem, natomiast enklawy nazwy *čelo w dialektach wschodniosłowiańskich stanowią dawny relikw rodzi-my. *Wyszki* w znaczeniu ‘zrobiony z drągów lub desek strych w stodole lub nad chlewem do przechowywania siana lub słomy’ dziś sprawiają wrażenie pożyczki białoruskiej i ukraińskiej, w rzeczywistości stanowią relikw dawniej szerokiego ich zasięgu w dialektach polskich.

Literatura

- AGB, 1980–1991, *Atlas gwar bojkowskich*, oprac. głównie na podstawie zapisów S. Hrabca przez Zespół Instytutu Słowianoznawstwa PAN pod kier. J. Riegera, t. 1–7, Wrocław.
- AGM, 1971–1992, *Atlas gwar mazowieckich*, t. 1 opr. H. Horodyska-Gadkowska, A. Strzyżewska-Zaremba, t. 2–10 opr. A. Kowalska, A. Strzyżewska-Zaremba, Wrocław.
- AGP, 1998–2002, *Atlas gwar polskich*. 1. *Małopolska*, 1998, K. Dejna, 2. *Mazowsze*, 2000, K. Dejna, S. Gala, A. Zdaniukiewicz, F. Czyżewski, 3. *Śląsk*, 2001, K. Dejna, S. Gala, 4. *Wielkopolska, Kaszuby*, 2002, K. Dejna, Warszawa.
- AGWB, 1980–2012, *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. 1, pod red. S. Glinki, A. Obrębskiej-Jabłońskiej, J. Siatkowskiego, Wrocław, t. 2–3, pod red. S. Glinki, Wrocław; t. 4–10 pod red. I. Maryniakowej, Warszawa.
- AJK, 1964–1978, *Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich*, opr. przez Zespół Zakładu Słowianoznawstwa PAN pod kier. Z. Stieberta, od zes. 7 pod kier. H. Popowskiej-Taborskiej, zes. 1–15, Wrocław.
- AJKLW, 1979–, *Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski*, pod red. Z. Sobierajskiego i J. Burszty, Wrocław.
- Ananiewa, 1990, Ананьева Н. Е., *Вариантность и синонимия в названиях частей тела в польских говорах Казахстана*, [w:] *Studia nad polszczyznę kresową*, t. 5, pod red. J. Riegera, W. Werenicza, Wrocław, s. 185–204.
- Arkuszyn, 2014, Аркушин Г., *Народна лексика Західного Полісся, Луцьк*.
- Basara J., 1964–1965, *Terminologia budownictwa wiejskiego w dialektach polskich*, cz. 1: *Dom mieszkalny*; cz. 2: *Pomieszczenia gospodarskie, ogrodzenia, zamknięcia*, Wrocław.
- BASRJ 2005, *Большой академический словарь русского языка*, t. 3: *Во – Вяций*, ред. Л. И. Балахонова, Н. В. Соловьев, Москва.
- Budziszewska W., 1965, *Słowiańskie słownictwo dotyczące przyrody żywej*, Wrocław.
- Cechosz-Felczyk I., 2004, *Słownictwo gwary Oleszkowiec i Hreczan (Greczan) na Podolu*, Kraków.

- Czahrowski A., 1597, *Threny i rzeczy rozmaite*, Poznań.
- Czarkowski L., 1908, *Słownik gwary ludowej w Ziemi Drohickej*, „Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk”, t. 1, Wilno, s. 110–128.
- Czyżewski F., 1986, *Atlas gwar polskich i ukraińskich okolic Włodawy*, Lublin.
- ČJA, 1992–2011, *Český jazykový atlas*, red. J. Balhar, P. Jančák, d. 1–6, Praha.
- Dal, 1955–1956, Даль Вл., *Толковый словарь живого великорусского языка*, т. 1–4, Москва.
- Dejna K., 1984, *Słownictwo ludowe z terenu byłych województw kieleckiego i łódzkiego*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, t. 30, s. 91–213.
- DubiszUniw, 2003, *Uniwersalny słownik języka polskiego*, pod red. S. Dubisza, t. 1–4, Warszawa.
- Encyklopédia* 1995, *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska*, t. 2, Bratislava.
- ESBM, 1978–, *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, рэд. В. У. Мартынаў, Мінск.
- ESSJ, 1964–, *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд*, ред. О. Н. Трубачев (А. Ф. Журавлев), Москва.
- ESUM, 1982–2012, *Етимологічний словник української мови*, ред. О. С. Мельничук, т. 1–6, Київ.
- Falińska B., 1974–1984, *Polskie słownictwo tkackie na tle słowiańskim*, т. 1–4, Warszawa : Wrocław.
- Gwary polskie. Przewodnik multimedialny*, pod red. H. Karaś, www.gwarypolskie.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=548&Itemid=25. (dostęp 11.02.2016).
- Горбач, 1965, Горбач О., *Північно-наддністрянська говірка й діалектний словник с. Романів Львівської області*, Мюнхен.
- Horodyska-Gadkowska H., 1967, *Polskie słownictwo gwarowe z zakresu hodowli zwierząt domowych*, Wrocław.
- Hrinč, 1907–1909, Грінченко Б., *Словарь української мови*, т. 1–4, Київ.
- HSSJ, 1991–2008, *Historický slovník slovenského jazyka*, red. M. Majtán, d. 1–7, Bratislava.
- Inwentarze dóbr ziemskich województwa krakowskiego 1576–1700*, wyd. A. Kamiński, A. Kiełbicka, S. Pańków, Warszawa 1956.
- Jg, 1835–1839, Jungmann J., *Slovník česko-německý*, d. 1–5, Praha.
- Kąś J., 2011, *Słownik gwary orawskiej*, t. 1: A–Ó, t. 2: P–Ż, Kraków.
- Kott F. Š., 1878–1893, *Česko-německý slovník, zvláště gramaticko-frazeologický*, d. 1–7, Praha.
- Kraszewski J. I., *Ułana. Powieść poleska*, <https://pl.wikisource.org/wiki/Ułana/I> (dostęp 11.02.2016).
- Kremer A., 1999, *Słowniczek prowincjonalizmów podolskich ułożony w Kamieńcu Podolskim w r. 1863*, [w:] *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*, t 2: *Studia i materiały*, pod red. J. Riegera, Warszawa, s. 260–334.
- Kurzowa Z., 1985, *Polszczyzna Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich do 1939 roku*, Warszawa : Kraków.

- LAV, 1993–1998, *Лексічны атлас беларускіх народных гаворак у пяці тамах*, рэд. М. В. Бірыла, Ю. Ф. Мацкевіч, Мінск.
- Linde M. S. B., *Słownik języka polskiego*, t. 1–6, Lwów 1854–1860, wyd. 3. fotooffsetowe, Warszawa 1951.
- Lysenko 1974, Лисенко П. С., *Словник поліських говорів*, Київ.
- Lwów 2015, *Słownictwo gwarowe przemieszczonych z Ukrainy. Słownik porównawczy kilku wsi we Lwowskiem*, z materiałów zebranych pod kierunkiem W. Paryla, oprac. przez K. Czarnecką, D. A. Kowalską, E. Rudolf-Ziółkowską, pod red. K. Czarneckiej, D. A. Kowalskiej, Kraków.
- Łopaciński H., 1893, *Przyczynki do nowego słownika języka polskiego*, „Prace Filologiczne”, t. 4, s. 173–279.
- Machek ČSJR, 1954, Machek V., *Česká a slovenská jména rostlin*, Praha.
- MAGP, 1957–1970, *Mały atlas gwar polskich*, opr. przez Pracownię Atlasu i Słownika Gwar Polskich Zakładu Językoznawstwa PAN w Krakowie pod kier. K. Nitscha, t. 3–8 pod red. M. Karasia i Z. Stamirowskiej, t. 9–13 pod kier. M. Karasia, Wrocław.
- Malczewski A., *Maria, Pieśń I*, <http://literat.ug.edu.pl/maria/maria1.htm> (dostęp 1.03.2016).
- Mojcher-Sforim M., *Podróże Beniamina Trzeciego*, tłum. M. Friedman, <https://books.google.pl/books?id=a-ELCgAAQBAJ&pg=PA12&lpg=PA12&dq=ostro%C5%BCe%C5%84+bodziak&source=bl&ots=RxDLxRbC1t&sig=xnW2nT8EnGXflQLbH0HWM9AIOW&hl=pl&sa=X&ved=0ahUKEwj5Yewt8PLAhVGMZoKHV1tD8kQ6AEITAB#v=onepage&q=ostro%C5%BCe%C5%84%20bodziak&f=false> (dostęp 1.03.2016).
- Moszyński K., 1929, *Kultura ludowa Słowian, cz. 1: Kultura materialna*, Kraków.
- Nazwiska – Nazwiska polskie*, <http://nazwiska-polskie.pl/Bodziak> (dostęp 1.03.2016).
- OLA IX, 2009, *Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная, вып. 9. Человек. Ogólnosłowiański atlas językowy*, Seria leksykalno-słowotwórcza, t. 9. *Człowiek*, red. J. Siatkowski, J. Waniakowa. Zespół redaktorski: A. Basara, J. Basara, I. M. Doliński, H. Grochola-Szczepanek, L. Králik, D. K. Rembiszewska, J. Siatkowski, Ž. Ž. Varbot, J. Waniakowa, Kraków.
- Olesch R., 1958–1959, *Der Wortschatz der polnischen Mundart von Sankt Annaberg*, Bd. 1–2, Wiesbaden.
- PAE, 1965, *Polski atlas etnograficzny*, red. J. Gajek, t. 2, Warszawa.
- Paryl W., 2004, *Słownik gwary przemieszczonych ze wsi Tuligłowy koło Komarna*, Kraków.
- Pastusiak K., 2007, *Pogranicze polsko-białorusko-ukraińskie w świetle danych językowych i etnograficznych na podstawie nazw roślin*, Warszawa.
- Pelcowa H., 1994, *Mazowizmy leksykalne w gwarach Lubelszczyzny*, Lublin.
- Pelcowa H., 1997, *Słownictwo wschodniosłowiańskie w gwarach Polski środkowo-wschodniej w świetle związków językowych polsko-ukraińskich*, [w:] *Ze studiów nad gwarami wschodniosłowiańskimi w Polsce*, red. F. Czyżewski, M. Łesiów, Lublin, s. 189–211. („Rozprawy Sławistyczne” 12).
- Pelcowa H., 2001, *Interferencje leksykalne w gwarach Lubelszczyzny*, Lublin.

- Pelcowa H., 2015, *Słownik gwary Lubelszczyzny*, t. 3: *Świat zwierząt*, Lublin.
- Plet, 1894–1895, Pleteršnik M., *Slovensko-nemški slovar*, d. 1–2, Ljubljana.
- Popowska-Taborska H., 1974, *O niektórych paralelach leksykalnych kaszubsko-wschodniosłowiańskich*, „*Slavia Occidentalis*”, t. 31, s. 85–91.
- Rastorguev 1973, Расторгуев П. С., *Словарь народных говоров Западной Брянщины*, Минск.
- Rembiszewska D. K., Siatkowski J. (w druku), *Ze wschodniosłowiańskich reliktyw leksykalnych – hreczka, racuchy i chabor*. Referat na konferencji *Актуальні питання сучасної діалектології*. Засідання 15: *Діалект і пам'ятка, Львів 1–3 X 2015*.
- Rembiszewska D. K., Siatkowski J. (w druku), *Wschodniosłowiańskie relikty leksykalne w nazwach uprzęży i wożu*. Referat na konferencji *Трансформація діалектного континууму і проблеми лінгвоєкології. До 30-річчя Чорнобильської трагедії. Київ 11–12 IV 2016*.
- Rieger J., 2014, *Słownictwo polszczyzny gwarowej na Brastawszczyźnie*, Warszawa.
- Rieger J., Masojć I., Rutkowska K., 2006, *Słownictwo polszczyzny gwarowej na Litwie*, Warszawa.
- RóżnSłow, 2015, Maryniakowa I., Rembiszewska D. K., Siatkowski J., *Różnojęzyczne słownictwo gwarowe Podlasia, Suwalszczyzny i północno-wschodniego Mazowsza*, Warszawa.
- SXVII–XVIII, *Elektroniczny słownik języka polskiego XVII i XVIII wieku*, <http://sxvii.pl> (dostęp 13.02.2016).
- Sabadosz 2015, Сабадош І., *Українська лексика в просторі і часі. Збірник праць*, Ужгород.
- Sandecki [Malecki] J., 1947, *Ewangeliarz [Kraków 1527/28]*, wyd. J. Janów, Kraków.
- Sandecki J., 2014, [Tzw. *Ewangeliarz*, Kraków, Florian Ungler, po 1527–1528], do druku podał W. Wydra, Poznań.
- Schulz B., *Manekiny*, [w:] tenże, *Sklepy cynamonowe*, <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/sklepy-cynamonowe-manekiny.html> (dostęp 1.03.2016).
- SEK, 1994–2010, Boryś W., Popowska-Taborska H., *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny*, Warszawa.
- SGPA, 1977–, *Słownik gwar polskich*, opr. przez Zakład Dialektologii Polskiej Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie pod kier. M. Karasia, od t. 2. pod kier. J. Reichana, od t. 6 pod kier. J. Okoniowej, Wrocław.
- SGPK, 1900–1911, Karłowicz J., *Słownik gwar polskich*, t. 1–6, Kraków.
- Siatkowski J., 1958, *Słownictwo Warmii i Mazur. Budownictwo i obróbka drewna*, Wrocław. (Studia warmińsko-mazurskie, t. 1).
- Siatkowski J., 2008, *Славянские наименования 'лба' в свете диалектных материалов и исторических источников*, [w:] *Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования 2006–2008*, Москва, с. 114–125.
- Siatkowski J., 2010, *Zanikanie elementów wschodniosłowiańskich w polskich dialektach peryferyjnych*, [w:] *Język polski – wczoraj, dziś, jutro*, pod red. B. Czopek-Kopciuch i P. Żmigrodzkiego, Kraków, s. 367–373.

- Siatkowski J., 2012, *Słowiańskie nazwy części ciała w historii i dialektach*, Warszawa.
- Sienkiewicz H., *Ogniem i mieczem*, <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/ogniem-i-mieczem-tom-pierwszy.html> (dostęp 1.03.2016).
- SJPD, 1958–1969, *Słownik języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, t. 1–11, Warszawa.
- Sławski SE, 1952–1982, Sławski F., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. 1–5, Kraków.
- SłPogr, 1979–1986, *Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе награнічча*, рэд. Ю. Ф. Мацкевіч, т. 1–5, Мінск.
- SłStar, 1980, Grek-Pabisowa I., Maryniakowa I., *Słownik gwary starowierców mieszkających w Polsce*, Wrocław.
- Smułkowa 2009, – *Brastawszczyzna. Pamięć i współczesność*, t. 2: *Słownictwo dwujęzycznych mieszkańców rejonu (Słownik brastawski)*, red. nauk. E. Smułkowa, Warszawa.
- SP, 1974–, *Słownik prasłowiański*, opr. Zespół Zakładu Słowianoznawstwa PAN, red. F. Sławski, Wrocław.
- SPXVI, 1966–, *Słownik polszczyzny XVI wieku*, red. M. R. Maýenowa, (F. Pełowski, K. Mrowcewicz), Wrocław.
- SRJ XI–XVII, 1975–, *Словарь русского языка XI–XVII вв.*, ред. С. Г. Бархударов (Ф. П. Филин, Д. Н. Шмелев, Г. А. Богатова, В. Б. Крысько), Москва.
- SRNG, 1965–, *Словарь русских народных говоров*, составил (с 2-ого т. гл. ред.) Ф. П. Филин (Ф. П. Сороколетов, С. А. Мызников), Москва : Ленинград : Санкт-Петербург.
- SStp, 1953–2004, *Słownik staropolski*, red. S. Urbanczyk, t. 1–11, Warszawa : Kraków.
- SUM, 1970–1980, *Словник української мови*, ред. І. К. Білодід, т. 1–11, Київ.
- SUM XVI–XVII, 1994–, *Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.*, ред. Д. Гринчишин, Львів.
- SW – *Słownik języka polskiego*, 1908–1927, ułożony pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego, W. Niedźwiedzkiego, t. 1–8, Warszawa (tzw. *Słownik warszawski*).
- SWarm, 1984, Steffen W., *Słownik warmiński*, Wrocław.
- SWil, 1861, *Słownik języka polskiego*, wypracowany przez A. Zdanowicza, M. Bohusza Szyszkę i in., t. 1–2, Wilno (tzw. *Słownik wileński*).
- Tarnacki J., 1939, *Studia porównawcze nad geografią wyrazów (Polesie – Mazowsze)*, Warszawa.
- Tarnopol 2007, *Słownictwo gwarowe przesiedleńców z Ukrainy. Słownik porównawczy kilku wsi w Tarnopolskiem*, z materiałów zebranych pod kierunkiem W. Paruła, oprac. przez K. Czarnecą, D. Kowalską, E. Rudolf-Ziółkowską, pod red. J. Riegera, Kraków.
- TSBM, 1977–1984, *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*, пад рэд. К. К. Атраховіча (Кандрата Крапівы), т. 1–5, Мінск.
- Waniakowa J., 2012, *Polские гваровые названия дико роснущих растений зеленых на тле словянским*, Kraków.
- Werenicz 1990, Веренич В. Л., *Польско-белорусское языковое взаимодействие (на материале мазурского островного говора в Полесье)*, [w:] *Studia nad polszczyzną kresową*, t. 5, pod red. J. Riegera, W. Werenicza, Wrocław, s. 7–141.

- Zborowski J., 2009, *Słownik gwary Zakopanego i okolic*, opracowany i uzupełniony z materiałów Autora przez Zespół Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk pod kierunkiem J. Okoniovej, Zakopane : Kraków.
- Zdancewicz T., 1958, *Z zagadnień gwar przejściowych pogranicza polsko-białoruskiego*, [w:] *Z polskich studiów slawistycznych*, t. 1: *Prace językoznawcze i etnogenezytyczne na IV Międzynarodowy Kongres Slawistów w Moskwie*, s. 205–215.
- Zdancewicz T., 1975, [Odpowiedź na ankietę], [w:] *Беларуска-польскія ізалексы*, Мінск, с. 32–41.

Summary

Continuations versus borrowings in the Polish-East Slavic borderland

Distinguishing continuations from past borrowings in the Polish-East Slavic borderland is not always an easy task. The material involved is very diverse. In the case of the lexeme *bŕdo ‘rigid heddle in a loom’ the decisive factor is the form: the relic *bardo* is a native word, whereas the forms *berda*, *bierda*, *berdo* and *bierdo* are borrowings appearing in the Polish-East Slavic borderland, in newly settled areas of north and northwest Poland but also, secondarily, in Masuria and Warmia. The borrowed name for ‘thistle’ has the phonetically foreign form of *bo-diak* as well as Polonised forms *bodak* and *bodziak*, theoretically likewise possible in Polish. In Polish dialects these forms are usually confounded, making it impossible to delineate any sort of boundary; they are also richly attested in written Polish. The names for ‘forehead’: the East Slavic *lǫbъ and *čelo in the remaining territories do in their turn dichotomise the Slavic area, with the eastern-Poland-attested *łeb* being a borrowing, and the enclaves of the name *čelo in East Slavic dialects constituting a former native relic. The appearances of the word *wyszki*, meaning ‘attic over a barn or a sty, built of logs or boards and used for storing hay or straw’, which today seems like a borrowing from Belarusian or Ukrainian, are in fact relics of the word’s once wide range in Polish dialects.

Keywords: Slavic dialectology, Slavic language contacts, Dialectal geography, Mazovia, Podlasie, Lubelskie Voivodship, Lesser Poland.